

Dostępne miasto – przyjazne przestrzenie – życie bez barier

Accessible City – User-friendly Spaces – Life without Barriers

Słowa kluczowe: dostępne miasta, przyjazne przestrzenie, bariery architektoniczne, programy udostępniania miast, Europejskie Studenckie Konkursy Urbanistyczne Schindler Award 2004/2005 – 2005/2006 – 2007/2008 – 2009/2010 – „Dostępność dla wszystkich”, „rozwój miasta 'do wewnątrz'”.

Keywords: accessible cities, user-friendly urban spaces, architectural barriers, European Student Urban Competitions Schindler Award 2004/2005 – 2005/2006 – 2007/2008 – 2009/2010 – “Access for All”, “inclusive urbanism”.

WPROWADZENIE

Projektowanie dla Wszystkich (Design for All), bądź też Projektowanie Uniwersalne (Universal Design) czy też Projektowanie Integracyjne (Integral Design/Inclusive Design) – jest obecnie realizowaną przez większość krajów europejskich koncepcją, odpowiadającą potrzebom każdego użytkownika, bez względu na jego wiek, niepełnosprawność czy też jakkolwiek inną cechę, która mogłaby stać się podstawą jego dyskryminacji.

Celem **Projektowania dla Wszystkich** jest umożliwienie wszystkim użytkownikom korzystania ze środków transportu, z budynków i przestrzeni publicznych, z mieszkań, z terenów rekreacji, bez uzależniania i potrzeby stosowania dodatkowych pomocy i urządzeń, bez separacji od innych osób oraz dzięki propozycjom i możliwościom wyboru.

Te dwie znane, podstawowe definicje, wyjaśniają dokładnie współczesne podejście do kształtowania środowiska życia człowieka, które do dotychczasowych kryteriów rozwoju zrównoważonego, dodaje jeszcze tak ważne kryterium **dostępności**.

Obecny poziom cywilizacji i zdobyczy technologicznych, mimo wielu jeszcze braków i niedoskonałości, pozwala dzisiaj każdemu człowiekowi, bez względu na jego kondycję psychofizyczną, realizować własne zamierzenia, potrzeby i marzenia. Takie podejście staje się dzisiaj powszechnie akceptowanym standardem każdej działalności publicznej, a więc także projektowania urbanistyczno-architektonicznego. Dostępne, przyjazne środowisko życia, jest jednakże warunkiem koniecznym dla realizacji tych zamierzeń. Co więcej, pogląd ten zyskuje sobie powszechne uznanie bez względu na pluralizm wartości oraz zróżnicowanie ustrojowe społeczeństw.

Niestety w Polsce, przechodzącej z końcem XX wieku trudny okres transformacji ustrojowej, w wielu dziedzinach powstały liczne zaniedbania. W tym, także w dziedzinie kształtowania dostępnego dla

INTRODUCTION

Design for All – also known as Universal Design or Integral Design/Inclusive Design – is a concept implemented currently by most European countries which responds to every user's needs regardless of his age, disability or any other feature that could become the basis for his discrimination.

The objective of **Design for All** is to enable everyone to use the means of transport, buildings, public spaces, flats and recreational areas without dependency or the need for additional assistance and devices, without separation from other people and owing to some proposals and possibilities of choice.

These two well-known, elementary definitions precisely define a contemporary attitude to the formation of man's living environment which adds the very important criterion of **accessibility** to the criteria of sustainable development.

Despite its numerous deficiencies and imperfections, the current level of civilization and technological accomplishments enables every man – regardless of his psychophysical condition – to realize his own intentions, needs and dreams. These days, such an attitude is becoming a generally accepted standard of every public activity, including urban and architectural design. However, an accessible, user-friendly living environment is a necessary condition for the realization of these intentions. What is more, this opinion is generally acknowledged regardless of the pluralism of values and the system diversity of societies.

Unfortunately, serious negligence in numerous fields occurred in Poland which underwent the difficult period of a system transformation at the end of the 20th century. It included the field of shaping an open-access housing environment and

wszystkich środowiska zamieszkania. Jednym z powodów tych zaniedbań był:

- obowiązujący w „okresie minionym” model społeczeństwa socjalistycznego, w którym sprawy dotyczące osób niepełnosprawnych uważane były za problem marginalny,
- brak wystarczającej wiedzy o rozmiarze niepełnosprawności i potrzebach osób niepełnosprawnych¹,
- brak aktywności i zaangażowania samych środowisk osób zainteresowanych,
- brak odpowiednich aktów normatywnych dotyczących kształtowania obiektów mieszkalnych, budynków użyteczności publicznej, przestrzeni publicznych i terenów rekreacji dostosowanych do potrzeb wszystkich użytkowników,
- brak profesjonalnych opracowań dotyczących kształtowania dostępnego środowiska zurbanizowanego, w tym aktualnych opracowań autorów zagranicznych,
- oraz niestety niewystarczająca wiedza samych projektantów.

W ostatnich latach sytuacja ta uległa jednak znacznej poprawie. Problematyka niepełnosprawnych w środowisku miejskim oraz dostępności dla nich obiektów stała się przedmiotem szerszego zainteresowania. Poświęcano jej coraz więcej opracowań, konferencji, publikacji i relacji w mediach publicznych. W latach 1993–1999 kontynuowano rozpoczę-

was caused by:

- a model of the socialist society binding in the „bygone period” where all the matters concerning the disabled were considered as a marginal problem,
- a lack of sufficient knowledge of the scope of disability and disabled people's needs¹,
- a lack of the interested parties” activeness and engagement,
- a lack of adequate normative acts concerning the formation of residential objects, public buildings, public spaces and recreational areas adjusted to all their users” needs,
- a lack of professional surveys concerning the formation of an accessible urbanized environment, including foreign authors” current studies,
- unfortunately, the designers” insufficient knowledge.

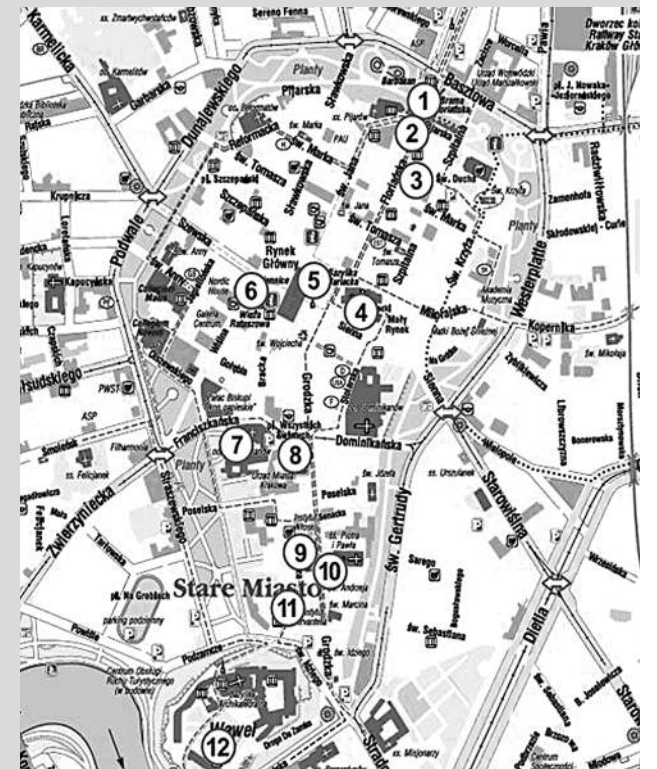
However, this situation has improved significantly in the previous years. The problems of the disabled in an urban environment and their access to objects have become the subject of broader interest. They appear in more and more studies, conferences, publications and reports in the public media. In 1993–1999, interdisciplinary research

il. 1. Dotykowa trasa turystyczna dla osób niewidzących w Krakowie (oprac. Dział Marketingu UM Krakowa, z inspiracji dr hab.inż. arch. Hanny Grabowskiej-Pałeckiej, WA PK) / Tactile tourist route for the blind in Kraków (by the Marketing Department of the Office of the City of Kraków, inspired by D. Sc. Arch. Hanna Grabowska-Pałocka, FA CUT)

Droga Królewska dla niepełnosprawnego turysty

1. Barbakan i Mury Obronne z Bramą Floriańską – makieta przestrzenna przedstawiająca fragment murów obronnych z Barbakanem.
2. Stare Miasto – makieta przestrzenna Starego Miasta z wyraźnie zaznaczonymi dominantami: kościołów, ratusza, Sukiennic, Wzgórza Wawelskiego – ogólny zarys trasy.
3. Dom Matejki – płaska makieta przedstawiająca portret Jana Matejki.
4. Bazylika Mariacka – makieta przestrzenna na postumencie przedstawiająca bazylikę.
5. Sukiennice – pod arkadami od strony Bazyliki Mariackiej: makieta przestrzenna na postumencie przedstawiająca Sukiennice.
6. Ratusz – makieta przestrzenna przedstawiająca Ratusz z wieżą.
7. Kościół oo. Franciszkanów – makieta przestrzenna przy wejściu do kościoła przedstawiająca kompleks budynków franciszkańskich.
8. Pawilon Wyspiański (wnętrze) – witraż Wyspiańskiego.
9. Plac św. Marii Magdaleny – makieta przestrzenna przedstawiająca kościoły św. Andrzeja i św. św. Piotra i Pawła.
10. Kościół św. Andrzeja – płaska makieta z wyobrażeniem okna romańskiego na murze od strony ul. Grodzkiej.
11. Pałac Bpa E. Ciołka – makieta przestrzenna w sieni przedstawiająca pałac w ciągu kamienic przy ul. Kanoniczej.
12. Wawel – duża makieta przestrzenna z zarysem Wzgórza Wawelskiego i budynkami – okolice Centrum Informacji.

il. 2. Makieta dotykowa – autor: art. rzeźbiarz Karol Badyna – Brama Floriańska i fragment murów / Tactile model – author: art. sculptor Karol Badyna – The Florian Gate and a fragment of the city walls

te przed rokiem 1989 interdyscyplinarne badania nad problemem osób niepełnosprawnych². Uczestniczyli w nich oprócz socjologów, lekarze, prawnicy, politycy społeczni, pedagodzy, architekci, ekonomiści, pracownicy socjalni oraz informatycy.

Kolejno organizowane były coraz liczniejsze konferencje poświęcone problematyce osób niepełnosprawnych w środowisku miejskim, adresowane głównie do architektów, urbanistów, designerów, administratorów i zarządów miast³.

Coraz skuteczniej prowadzono równolegle w latach 1999–2000, ogólnopolską akcję „oswajania” społeczeństwa z problematyką niepełnosprawności. Dobrze pamiętamy wyróżniające się billboardy rozmieszczone wzdłuż ważnych arterii miejskich i przy przystankach komunikacji zbiorowej, ukazujące kalektwo, ludzkie ułomności i nie-szczęście, tak skrzętnie skrywane przed społeczeństwem w minionej epoce, a teraz opatrzone wielkim hasłem: NIEPEŁNOSPRAWNI – NORMALNA SPRAWA.

W 2003 roku, Europejskim Roku Osób Niepełnosprawnych, pojawiły się w prasie i na ulicznych plakatach charakterystyczne piktogramy przedstawiające uproszczoną sylwetkę osoby niepełnosprawnej w różnych typowych sytuacjach życiowych, z podpisem: CZY NAPRAWDĘ JESTEŚMY INNI?⁴.

Niewątpliwie do wzrostu zainteresowania statusem społecznym i prawnym osób niepełnosprawnych przyczyniła się ponad 60 letnia działalność Organizacji Narodów Zjednoczonych, a potem Rady Europy⁵. Począwszy od wydanej w 1948 roku *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka*, przez wiele kolejnych aktów, deklaracji i zaleceń dla krajów członkowskich, problematyka osób niepełnosprawnych towarzyszyła sobie trudną drogę, aż do dziś, kiedy to uznana została za jedno z bardzo ważnych zadań społecznych.

Inspirująca rola ONZ znalazła swoją kontynuację w działalności Unii Europejskiej, która w swoich założeniach obok zapewnienia bezpieczeństwa, postępu gospodarczego i społecznego oraz ochrony wolności, praw i interesów obywateli, przyjęła także **poprawę sytuacji osób niepełnosprawnych**.

Ważnym momentem w polityce Unii Europejskiej wobec problemu osób niepełnosprawnych było podpisanie 2 października 1997 roku

il. 3. Makieta dotykowa – autor: art. rzeźbiarz Karol Badyna – Stare Miasto w Krakowie / Tactile model – author: art. sculptor Karol Badyna – The Old Town in Kraków

on the problem of disabled people, commenced before 1989, was continued². Sociologists, doctors, lawyers, social politicians, educationalists, architects, economists, social workers as well as computer scientists took part in them.

More and more conferences devoted to the problems of the disabled in an urban environment were organized. They were addressed mainly to architects, city planners, designers, administrators and municipal managements³.

An all-Polish campaign for „accustoming” the society to the problems of disability was carried out more and more efficiently in 1999–2000. We can well remember some distinctive billboards along important urban arteries and at collective transport stops which showed physical handicaps, human disabilities and misfortunes so providently hidden from the society in the bygone epoch, now placed under the giant banner: THE DISABLED – BUSINESS AS USUAL.

In 2003 – the European Year of Disabled People – characteristic pictograms presenting a simplified silhouette of a disabled person in various typical everyday situations, with the caption: ARE WE REALLY DIFFERENT?, appeared in the press and street posters⁴.

Undoubtedly, more than sixty years of the activity of the United Nations and then the Council of Europe contributed to an increased interest in disabled people's social and legal status⁵. Beginning from *The Universal Declaration of Human Rights*, published in 1948, through many subsequent acts, declarations and recommendations for the membership countries, the problems of the disabled were paving their long and winding way till today when it was acknowledged as one of the crucial social assignments.

The inspiring role of the UN found its continuation in the activity of the European Union which accepted **the improvement of disabled people's situation** as another assumption besides the guarantee of safety, economic and social progress as well as the protection of the citizens' freedoms, rights and interests.

il. 4. Makieta dotykowa – kościół św. św. Piotra i Pawła i św. Andrzeja, autor: art. rzeźbiarz Karol Badyna / Tactile model – St Peter and Paul and St Andrew's Church, author: art. sculptor Karol Badyna

Traktatu Amsterdamskiego, będącego pierwszym traktatem poruszającym problem niepełnosprawności. Kolejne dokumenty przyjmowane na szczytach Rady Europejskiej dotyczyły zagadnień zatrudnienia, wykluczenia społecznego, edukacji, mieszkalnictwa, dostępu do dóbr i usług, do informacji i transportu osób niepełnosprawnych. Jednym z ostatnich ważnych wydarzeń stał się obradujący w 2002 roku w Madrycie, Europejski Kongres na Rzecz Osób Niepełnosprawnych, którego rezultatem stała się tzw. Deklaracja madrycka⁶. W dokumencie tym zaprezentowana została nowa wizja niepełnosprawności, według której osoby niepełnosprawne nie są podmiotem akcji charytatywnej i pacjentami, ale niezależnymi, jeśli to możliwe, maksymalnie samodzielnymi członkami zintegrowanego społeczeństwa. Do osiągnięcia tego celu włączyć się powinny: władze państwowe i lokalne, organizacje społeczne, architekci, pracodawcy, media, nauczyciele, rodziny oraz wszyscy, którzy mogą coś wnieść od siebie, wreszcie sami niepełnosprawni. Główne przesłanie Deklaracji madryckiej zawarte zostało w następujących postanowieniach:

- nic o niepełnosprawnych bez niepełnosprawnych,
- osoby z niepełnosprawnością chcą równych szans, a nie litości,
- tworzenie społeczeństwa dla wszystkich, a więc prowadzenie szerokiej akcji edukacji społecznej,
- tworzenie dostępnego otoczenia, a więc eliminacja wszystkich barier środowiskowych, architektonicznych, urbanistycznych i komunikacyjnych,
- pełna równość i uczestnictwo we wszystkich sferach życia,
- niezależne życie,
- szacunek dla różnorodności,
- osoby niepełnosprawne jako aktywni obywatele.

Wydawać by się mogło, że przystąpienie Polski do struktur Unii Europejskiej przyczyni się do rozwiązania problemów osób niepełnosprawnych w naszym kraju. Tymczasem Komisja Europejska przekonuje dzisiaj jeszcze polskie władze, aby jak najszybciej ratyfikowały Konwencję Organizacji Narodów Zjednoczonych o prawach ludzi niepełnosprawnych, przypominając badania Eurobarometru, które ujawniają, że Polska jest na szarym końcu, jeśli chodzi o wal-

il.5. Makieta dotykowa Wzgórza Wawelskiego – autor: art. rzeźbiarz Karol Badyna / Tactile model of Wawel Hill – author: art. sculptor Karol Badyna

An important moment in the European Union's policy towards the problem of the disabled was the Amsterdam Treaty, signed on 2 October 1997, being the first treaty which raised the problem of disability. Subsequent documents passed at the summons of the European Council concerned the issues of disabled people's employment, social exclusion, education, housing, access to goods and services, to information and transport. One of the last important events was the European Disability Forum in Madrid in 2002 which resulted in the so-called Madrid Declaration⁶. This document presented a new vision of disability: handicapped people are not the subject of a charitable action and patients but independent, maximally self-sufficient members of an integrated society. The state and local authorities, social organizations, architects, employers, the media, teachers, families, all those who can make their own contribution and finally disabled people themselves ought to cooperate in order to achieve this goal. The principal message of the Madrid Declaration was expressed in the following decisions:

- nothing about the disabled without the disabled,
- disabled people want equal opportunities instead of mercy, society for all, i. e. a broad campaign of social education,
- accessible surroundings, i. e. the elimination of all environmental, architectonic, urban and transport barriers,
- full equality and participation in all the spheres of life,
- independent life,
- respect for diversity,
- disabled people as active citizens.

It may seem that Poland's entry to the European Union's structures will contribute to the solution of disabled people's problems in our country. Yet, the European Commission is still persuading the Polish authorities to ratify the United Nations' Convention on disabled people's rights as soon as possible. The Eurobarometer's research proves that Poland is at the very end as far as the struggle against their discrimination is concerned⁷. Specialists emphasize that the Polish law

il. 6. Międzynarodowe warsztaty studenckie LOTUS – Évora (Portugalia) / International student workshop LOTUS – Évora, Portugal

il. 7. Ćwiczenia praktyczne w poznawaniu miasta z pozycji osoby niepełnosprawnej / Practical classes in sightseeing from the position of a disabled person

il. 8. Bariery w mieście Évora – Koordynator Programu LOCUS – Marta Kordas, Barcelona / Barriers in the town of Évora – Coordinator of Programme LOCUS – Marta Kordas, Barcelona

il. 9. Międzynarodowe warsztaty studenckie LOTUS – Sète (Francja) / International student workshop LOTUS – Sète, France

kę z dyskryminacją takich osób⁷. Specjaliści podkreślają, że w polskim prawie jest wiele luk i brakuje jednego kompleksowego aktu prawnego dotyczącego niepełnosprawnych. Osoby, które czują się dyskryminowane w pracy, dostępie do usług, w edukacji, transporcie – nie mają się do czego odwoływać. Polskie władze, zdając sobie sprawę, że przegłosowanie prawa osób niepełnosprawnych w parlamencie i wprowadzenie go w życie, wiązać się będzie z dużymi kosztami, opóźnia (mimo podpisania dokumentu Konwencji z 30 marca 2007 roku w Nowym Jorku) dalszą procedurę legislacyjną.

Tak więc dystans, jaki nas dzieli w stosunku do wielu krajów Europy w dziedzinie realizacji praw osób niepełnosprawnych, jest nadal widoczny. Dotyczy to zarówno aspektów prawnych, jak i dostępności do środowiska zamieszkania, do możliwości prowadzenia samodzielnego i aktywnego życia.

Niewątpliwie pierwszy, ważny etap mamy za sobą. Akcje uświadamiające polskie społeczeństwo odniosły pożądany skutek, dostrzeżone zostały problemy osób, które borykają się z własnymi ograniczeniami i z barierami w codziennym życiu. Nie dziwi teraz podawanie w codziennych mediach informacji, relacji i filmów poświęconych tej problematyce. Osoby niepełnosprawne i ich rodziny „wyszły z dotychczasowego ukrycia”, domagając się przysługujących im praw. Dla młodych ludzi z niepełnosprawnością przełamanie własnej nieśprawności, pokonanie wielu barier zewnętrznych i przekonanie innych do swoich umiejętności, jest dzisiaj o wiele łatwiejsze, niż było to 20 lat temu. Z roku na rok wzrasta także liczba osób z niepełnosprawnością, mających wyższe wykształcenie (od 3,8 proc. w 2001 roku – do 6,1 proc. w 2008 r.). Na wielu uczelniach w naszym kraju działają pełnomocnicy rektora ds. osób niepełnosprawnych, zwiększają się możliwości wsparcia finansowego (stypendia, nagrody, zasiłki) i organizacyjnego (miejsce w przystosowanym akademiku, pomoc opiekuna, doradcy itp.). Problemem pozostaje jeszcze edukacja pracowników naukowych, mających kontakt dydaktyczny z osobami niepełnosprawnymi (np. z dysfunkcjami wzroku i słuchu)⁸, a także brak dostępności do wielu obiektów polskich uczelni. Bo przecież we współczesnym świecie wykształcenie i dostęp do zawodu jest jednym z warunków samodzielnej egzystencji.

has got many loopholes and lacks one complex act concerning the disabled. People who feel discriminated at work, in access to services, education or transport have got nothing to refer to. Realizing that voting disabled people's rights into law at the Parliament and putting it into effect will mean high costs, the Polish authorities are retarding further legislative procedures (even though the Convention document was signed in March 2007 in New York).

Thus, the distance between us and many European countries in the realization of disabled people's rights is still noticeable. It concerns both legal aspects and accessibility to the housing environment, to the possibility of leading an independent and active life. Undoubtedly, we have got an important stage off our minds. Campaigns educating the Polish society produced their desired effect – it can perceive the problems of people who struggle against their own limitations and against barriers in everyday life. Information, reports and films devoted to these problems shown in the everyday media are not surprising anymore. Disabled people with their families „came out of the closet” and began fighting for their rights. For young handicapped people, breaking their own disability, overcoming many external barriers and making the others appreciate their abilities is much easier today than it was twenty years ago. Every year, the number of disabled people with higher education is rising (from 3.8% in 2001 to 6.1% in 2008). At numerous universities in our country, the Vice-Chancellor's plenipotentiaries for the disabled are active; financial (scholarships, awards, allowances) and organizational (adjusted dormitories, help from a guardian, an advisor etc.) support is growing. The problem of educating teachers who have educational contact with disabled people (e. g. with sight and hearing dysfunctions)⁸ as well as the lack of accessibility to many objects of Polish universities remains. In the contemporary world, education and access to a profession is one of the conditions of independent existence. We must notice the fact that unheard-of technological progress has taken place in the last fifteen years. The contem-

Trzeba zauważyć, że w ostatnich 15 latach dokonał się niebywały rozwój technologiczny. Współczesne osiągnięcia nauki, techniki, interaktywnych mediów elektronicznych oraz technologii towarzyszących oferują wiele rewolucyjnych rozwiązań. Z jednej strony stanowią one pomoce dla osób niepełnosprawnych, poprawiające ich własne fizyczne, psychiczne i mentalne ograniczenia, a z drugiej eliminują dotychczasowe bariery, występujące w otoczeniu człowieka. Sterowane głosem lub wzrokiem komputery, wózki elektryczne obsługiwane małym dżojstikiem, ruchem głowy, ustami a nawet oczami czy myślą⁹ nowoczesne lekkie protezy wykonane z aluminium, z włókien węglowych, tytanu, molibdenu i tworzyw sztucznych, hydrauliczne stawy kolanowe, elektroniczne, bioniczne protezy rąk poruszające się dzięki połączeniom z nerwami, egzoprotezy pozwalające poruszać się osobom sparaliżowanym, sztuczne, bioniczne oko z miniaturową kamerą wideo, przeszczepiane rogówki, całe twarze, wszczepiane implanty słuchowe, terapia genowa – to tylko niektóre z nowatorskich rozwiązań dla osób niepełnosprawnych. W wielu instytutach naukowych rozsianych po całym świecie prowadzi się badania nad kolejnymi rozwiązaniami, a każdy dzień przynosi informacje o nowych, niezwykłych i szokujących rozwiązaniach.

PROGRAMY UDOSTĘPNIANIA MIAST OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM

W Polsce, od 1990 roku do dziś, powstało ponad 5 tys. organizacji i stowarzyszeń pozarządowych, których celem jest pomoc osobom niepełnosprawnym. Wśród nich nie sposób pominąć obchodzącego już 15 lat istnienia Stowarzyszenia Przyjaciół Integracji, założonego w Warszawie przez Piotra Pawłowskiego, poruszającego się na wózku inwalidzkim. Działalność tego stowarzyszenia, rozszerzyła się na całą Polskę, a wydawany magazyn „Integracja” jest źródłem ważnych informacji dla osób niepełnosprawnych i dyskusyjnym forum. To właśnie „Integracji” zawdzięczamy organizowanie w wielu miastach Polski od kilku już lat słynnych konkursów *Warszawa bez barier*, *Gdańsk bez barier* czy *Kraków bez barier*. Zgłaszane do konkursu cztery kategorie obiektów: budynki mieszkalne, budynki użyteczności publicznej, obiekty zabytkowe i przestrzenie publiczne oceniane są przez przedstawicieli środowisk osób niepełnosprawnych

porary achievements of science, technology, interactive electronic media and accompanying technologies offer lots of revolutionary solutions. On one hand, they help disabled people to improve their own physical, psychical and mental limitations; on the other hand, they eliminate the barriers which have appeared in man's surroundings so far. Voice- or sight-activated computers, electric wheelchairs driven by a small joystick, the movements of the head, the mouth or even the eyes or the brain⁹, modern light prostheses made of aluminium, carbon fibre, titanium, molybdenum and plastic, hydraulic knee joints, electronic, bionic hand prostheses connected with the nerves, exoprostheses for paralyzed people, an artificial, bionic eye with a miniature video camera, transplanted corneas, entire faces, hearing implants, gene therapy – these are just some of innovative solutions for the disabled. A lot of scientific institutions across the world carry out research on other solutions, while every day brings information about new, unusual and shocking ones.

PROGRAMMES OF RENDERING

CITIES AVAILABLE

TO DISABLED PEOPLE

More than five thousand nongovernmental organizations and associations, whose objective is to help disabled people, have come into being in Poland since 1990. They include the fifteen-year-old Association of the Friends of Integration founded in Warsaw by Piotr Pawłowski who moves in a wheelchair. Its activity has spread all over Poland, while its magazine entitled „Integracja” is the source of important information for the disabled as well as a forum for discussions. It organizes the famous competitions *Warsaw without Barriers*, *Gdańsk without Barriers* or *Kraków without Barriers* in many Polish cities. Their four categories of objects: residential buildings, public buildings, historic objects and public spaces are assessed by some representatives of the disabled and a jury. The objects and their creators – architects – receive awards, honourable mentions and genu-

i jury. Obiekty i ich twórcy – architekci, otrzymują nagrody, wyróżnienia i niewątpliwą reklamę, a coroczny wzrost zainteresowania konkursem potwierdza potrzebę jego organizowania¹⁰.

Dla urbanistów i architektów, których zadaniem jest kształtowanie dostępnego środowiska życia człowieka najważniejsze są tzw. „przykłady dobrej praktyki”. Dlatego też zorganizowana w dniach 22–23 czerwca 2009 r. przez Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji międzynarodowa konferencja architektoniczna „Architektura dla wszystkich – przyjazne przestrzenie Europy” stała się bardzo ważnym wydarzeniem w Polsce. Architekci z różnych krajów Europy przedstawili inspirujące i praktyczne przykłady realizacji dostępnego i przyjaznego projektowania w: Atenach, Barcelonie, Dublinie, Londynie, Paryżu, Sztokholmie i Warszawie.

Przedstawiano wiele realizacji projektów udostępniania miejsc i obiektów historycznych będących światowym dziedzictwem kultury (jak np. Akropol, Narodowe Muzeum Archeologiczne i stanowiska archeologiczne w Atenach), a także odzyskiwania i udostępniania dla wszystkich atrakcyjnej przestrzeni publicznej dla pieszych, ograniczania ruchu kołowego (przykład Aten, Barcelony), poprawiania dostępu do budynków użyteczności publicznej i do transportu (przykład Dublina, Londynu, Paryża, Warszawy). W Paryżu podjęte zostały prace nad przystosowaniem do roku 2015 wszystkich obiektów zabytkowych dla potrzeb osób z różnymi dysfunkcjami.

Podczas konferencji zaprezentowano wiele ambitnych wieloletnich kompleksowych programów, wprowadzanych przez władze tych miast, a mających stworzyć z nich unikalne „miasta bez barier”.

Taką strategię przyjęły między innymi władze Sztokholmu, które położyły szczególny nacisk na identyfikację i usuwanie barier fizycznych, zapobieganie i walkę z dyskryminacją oraz zapewnienie dzieciom i dorosłym żyjącym z niepełnosprawnością warunków pozwalających na niezależne, samodzielne funkcjonowanie. Sztokholmski „Projekt – Dostępność” realizuje narodowy plan działań na rzecz osób z niepełnosprawnością przyjęty przez parlament szwedzki w 2000 roku¹¹. Do roku 2010 Sztokholm uczyniono najbardziej dostępną stolicą na świecie, usunięte zostały wszystkie łatwe do usunięcia bariery w przestrzeni miejskiej i w budynkach użyteczności publicznej. Wprowadzona została czytelna informacja w mieście uwzględniająca osoby niedowidzące i niewidzące, poprawiono wszystkie przejścia dla pieszych, obniżono krawężniki, przy przystankach autobusowych podniesiono poziom chodników zmniejszając w ten sposób różnice wysokości między autobusem a przystankiem, wprowadzono wiele ławek z oparciami, aby piesi w stałych odstępach znaleźli miejsce do siedzenia i odpoczynku, oznaczono schody kolorami, by lepiej były widoczne dla osób niedowidzących, wprowadzono poręcze i windy, udostępniono muzea, tereny rekreacyjne i toalety. Zrealizowano projekt „Godne wejście”, opracowany przez Miasto Sztokholm, Radę Mienia Narodowego

ine publicity. Every year, an increased interest in this competition proves the need of organizing it¹⁰.

So-called „examples of good practice” are crucial for urban planners and architects whose task is to shape man’s accessible living environment. That is why the international architectural conference „Architecture for All – User-friendly Spaces of Europe”, organized on 22–23 June 2009 by the Association of the Friends of Integration, became a very important event in Poland. Architects from various European countries presented some inspiring and practical examples of implementing accessible and user-friendly designs in: Athens, Barcelona, Dublin, London, Paris, Stockholm and Warsaw.

They presented numerous implementations of designs giving access to historical places and objects being the world heritage of culture (e. g. Acropolis, the National Museum of Archeology and archeological sites in Athens) as well as regaining an attractive public space for pedestrians, restricting vehicular traffic (Athens, Barcelona), improving access to public buildings (Dublin, London, Paris, Warsaw). Paris is going to adjust all its historic objects to the needs of people with various dysfunctions by 2015.

A number of ambitious long-term complex programmes, introduced by the municipal authorities, aiming at the creation of unique „cities without barriers”, were presented at the conference. Among other cities, such a strategy was accepted by the authorities of Stockholm which put a special emphasis on the identification and removal of physical barriers, the prevention and struggle against discrimination and the guarantee of conditions allowing handicapped children and adults to function independently. Stockholm’s „Project – Accessibility” realizes a national plan of actions for the sake of disabled people accepted by the Swedish Parliament in 2000¹¹. In 2010, Stockholm became the most accessible capital city in the world. All the removable barriers in the urban space and in public buildings were liquidated; readable information, taking shortsighted and blind people into account, was introduced in the city; all the pedestrian crossings were improved; the kerbs were lowered; the pavement level at bus stops was raised in order to reduce the differences between a bus and a stop; many benches with backrests were introduced so that pedestrians could find a seating and resting place at even intervals; stairs were marked with colours for the shortsighted; handrails and lifts were introduced; museums, recreational areas and toilets were made available. The „Stately Entrance” project, prepared by the City of Stockholm, the Council of National Property and the European Institute of Design and Disability (EIDD), concerning the ac-

il. 10. Ćwiczenia praktyczne w poznawaniu ograniczeń osób niepełnosprawnych / Practical classes in becoming familiar with disabled people’s limitations

i Europejski Instytut Projektowania i Niepełnosprawności (EIDD), a dotyczący udostępnienia dla wszystkich czterech historycznych budynków o dużym znaczeniu dla kultury szwedzkiej.

Omawiając działania władz Sztokholmu w roku 2009 – Europejskiego Roku Kreatywności i Innowacji, Finn Petrén, dyrektor (EIDD) Europejskiego Instytutu Projektowania i Niepełnosprawności powiedział: „...Projektowanie dla wszystkich – to innowacyjność, służąca rozwojowi społecznemu dzięki rozwojowi różnorodności. Projektowanie dla wszystkich stanowi społeczny wymiar zrównoważonego rozwoju. Projektowanie dla wszystkich zamienia *społeczną fikcję* w nową rzeczywistość, opartą na zasadach społecznego włączania, równości i takich samych szansach dla każdego uczestnika życia społecznego”¹².

EUROPEJSKIE DZIAŁANIA

NA RZECZ EDUKACJI MŁODYCH ARCHITEKTÓW

Kształtowanie nowego, przyjaznego dla wszystkich środowiska zamieszkania staje się dzisiaj tak samo ważne, jak rehabilitacja i przywracanie mieszkańcom licznych obszarów wewnątrzmijskich. Te ostatnie, zdegradowane przez dotychczasowe uciążliwe funkcje, nieatrakcyjne i niedostosowane do obecnych potrzeb użytkowników, niedostępne dla większości mieszkańców, stają się powoli niczymi, wyizolowanymi wyspami w strukturze miasta. Takie właśnie obszary wybierane są w ostatnich latach jako przedmiot międzynarodowych studenckich konkursów urbanistycznych.

Studenckie wizje projektowe cechuje zazwyczaj „świeżość spojrzenia”, pomysłowość, inwencja twórcza, atrakcyjność, nowatorstwo i odwaga, której brakuje niekiedy dojrzałym, obciążonym już doświadczeniem realizacyjnym architektom. Dlatego często władze miast europejskich odwołując się do studenckich projektów, organizują międzynarodowe konkursy i warsztaty projektowe, w wyniku których mogą uzyskać często ciekawe i niekonwencjonalne propozycje. Stają się one niekiedy podstawą dla opracowań realizacyjnych, pokazując szerokie spektrum możliwości rozwiązań, a w każdym razie mają dla uczestników istotny wymiar edukacyjny¹³. Przykładem niewątpliwego sukcesu w edukacji młodych architektów są organizowane przez światowej sławy szwajcarskiego produ-

il. 11. Wystawa i prezentacja laureatów – Warsztaty LOTUS / Exhibition and presentation of the prizewinners – Workshop LOTUS

cessibility of all four historical buildings of high importance to the Swedish culture, was implemented.

Discussing the actions of the authorities of Stockholm in 2009 – the European Year of Creativity and Innovation, Finn Petrén, the director of the EIDD said, „...Design for all means innovativeness serving social development thanks to the development of diversity. Design for all makes the social dimension of sustainable development. Design for all changes *social fiction* into a new reality based upon the principles of social inclusion, equality and the same chances for every participant in social life”¹².

EUROPEAN ACTIONS

FOR THE EDUCATION OF YOUNG ARCHITECTS

These days, shaping a new, user-friendly housing environment is becoming as important as the rehabilitation and reclaim of numerous inner-city areas for the inhabitants. Degraded by their previous troublesome functions, unattractive and non-adjusted to their users’ current needs, inaccessible for most residents, they are slowly becoming no-man’s isolated islands in the structure of a city. It applies to areas chosen as the subject of international student urban competitions in recent years.

The students’ visions of design are usually characterized by a „fresh look”, ingenuity, creative inventiveness, attractiveness, innovativeness and courage which is sometimes lacking in mature architects burdened with the experience of implementations. Therefore, the authorities of European cities often organize international design competitions and workshops referring to the students’ designs. As a result, they may get some interesting and unconventional propositions. Sometimes they become the basis for implementing studies and show the broad spectrum of possible solutions. Anyway, they have got a significant educational dimension for the participants¹³.

The all-European urban and architectural Schindler Award competitions, organized by the world-famous Swiss producer of lifts and escalators – Schindler, meant for the students

centa wind i schodów ruchomych – Schindlera, **ogólnoeuropejskie konkursy urbanistyczno-architektoniczne Schindler Award**, skierowane do studentów szkół architektonicznych, pod hasłem „**Dostępność dla wszystkich**” – „**Access for All**”. Intencją organizatorów jest nie tylko poszukiwanie możliwości odzyskania nieatrakcyjnych przestrzeni w ramach koncepcji rozwoju miasta „do wewnątrz”, ale tworzenie na tych obszarach architektury bogatszej i bardziej ludzkiej, która nie tylko cieszyłaby oczy, ale również inne zmysły. Jak zauważa prof. Thomas Sieverts, przewodniczący jury 3. edycji konkursu „...należy zrównoważyć prymat formy i konstrukcji, które to obecnie wydają się być w wielu szkołach europejskich na pierwszym planie, poprzez bardziej przyjazne rozwiązania, uwzględniające potrzeby codziennego użytkowania”¹⁴. Konkursy mają więc wymiar dydaktyczny i głęboko humanistyczny. Zwracają również uwagę studentów – przyszłych architektów, na problemy tych użytkowników przestrzeni miejskiej, którzy są w niej nadal dyskryminowani. Pomimo bowiem niewątpliwego postępu w europejskich przepisach i normach, ludzie z ograniczoną sprawnością w poruszaniu się wciąż napotykają na dodatkowe utrudnienia zarówno w środowisku miejskim, jak i w pojedynczych obiektach. Firma Schindler postanowiła włączyć się w „Europejski Rok Osób Niepełnosprawnych” (2003), organizując pierwszy konkurs (2003/2004), w którym jej produkty miały również znaleźć zastosowanie. Organizatorzy nie spodziewali się tak szerokiego odzewu wśród młodych uczestników konkursu i tak inspirujących propozycji. Dlatego podjęto decyzję o organizowaniu kolejnych konkursów w następnych latach. Wraz ze wzrostem liczby ich uczestników, wzrosły wyraźnie wymagania, zakres i poziom merytoryczny opracowań konkursowych. Do pierwszej edycji konkursu Schindler Award „Access for All” (2003/2004) przysłanych zostało 497 zgłoszeń. Udział w konkursie wzięło 252 uczestników z 34 szkół architektonicznych, z 16 krajów europejskich¹⁵. Tematem projektowym była rewitalizacja obszaru o pow. 11 000 m², położonego w południowo-zachodniej części Brukseli, w gminie Saint Gilles. Obok istniejącego kwartału zwartej zabudowy z XIX w., na wolnym terenie, należało zaproponować nową zabudowę mieszkaniową (dla ok. 50 mieszkań), centrum kulturalne dla lokalnej społeczności z klubem dla najmłodszych i osób starszych, mały biurowiec na wynajem, lokale handlowe, ogólnodostępny park i plac targowy. Należało „uspokoić” ruch kołowy i uczynić cały obszar bardziej przyjaznym dla pieszych oraz niepełnosprawnych. Zakres projektowy w tej edycji konkursu był bardziej skoncentrowany na rozwiązaniach architektonicznych, a obszar opracowania znacznie mniejszy niż w kolejnych konkursach. Dużym sukcesem było otrzymanie w tej edycji konkursu II Nagrody przez studentów Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej, co przyczyniło się niewątpliwie do rozpropagowania idei konkursu Schindler Award na polskich uczelniach architektonicznych.

of architectural schools, under the banner of „**Access for All**”, exemplify indisputable success in the education of young architects. The organizers’ intention is not only to search for possibilities of reclaiming unattractive spaces as part of the concept of „inclusive urbanism” but also to design a richer and more human architecture which would please the eye as well as the remaining senses. As Prof. Thomas Sieverts, the Chairman of the Jury at the 3rd edition of the competition, claims, „...we should balance the predominance of form and construction which now seem to be in the foreground in many European schools by means of friendlier solutions allowing for the needs of everyday use”¹⁴. So, the competitions have got an educational and deeply humanistic dimension. They also draw the students – future architects’ attention to the problems of these users of an urban space who are still discriminated in it. In spite of undoubted progress in European regulations and norms, people with limited physical fitness still encounter additional obstacles in an urban environment as well as in individual objects. The Schindler company decided to join „The European Year of Disabled People” (2003) by organizing the first competition (2003/2004) where its products were used, too. The organizers did not expect such a wide response among young participants or such inspiring propositions. That is why a decision to organize subsequent competitions in the next years was taken. Together with the rising number of participants, the requirements as well as the range and scientific level of studies increased clearly. 497 application forms were sent in for the first edition of the Schindler Award „Access for All” competition (2003/2004). 252 people from 34 architectural schools in 16 European countries took part in it¹⁵. The designing theme was the revitalization of an area of 11,000 m² situated in the southwestern part of Brussels, in the commune of Saint Gilles. Besides the existing quarter of compact buildings from the 19th century, new residential objects (for about fifty flats), a cultural centre for the local community with a club for the youngest and the elderly, a little office building to let, some commercial premises, a public access park and a marketplace were to be suggested in a free area; vehicular traffic was to be „pacified”; the entire area – to be made more friendly towards pedestrians and disabled people. The designing range in this edition of the competition was more concentrated on architectural solutions, while the area of study – much smaller than in the following competitions. Some students of the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology, received the 2nd Award in this edition.

Pierwszy konkurs pozwolił na sformułowanie następujących, interesujących wniosków do następnych edycji:

- **wskazano na to, że nie wszędzie w Europie uwzględnia się w równym stopniu problem dostępności,**
- **nie wszystkie szkoły architektury zwracają wystarczającą uwagę na to zagadnienie w procesie nauczania, często dostępność jest rozumiana jako dodanie ramp i wind w końcowej fazie projektu,**
- **satysfakcjonujące estetycznie i praktycznie rozwiązania to takie, gdzie problem dostępności jest wzięty pod uwagę już na samym początku procesu projektowego,**
- **Schindler Award jest ważną inicjatywą, bo dotyczy problemu „u źródła”, tzn. kształtuje studentów, którzy za kilka lat będą się realizować w zawodzie architekta i wpływać na jakość życia w naszych miastach.**

Kolejne konkursy swoim zakresem obejmowały dużo większe obszary i oczekiwały od uczestników propozycji zarówno rozwiązań urbanistycznych, jak i architektonicznych, łącznie z detalem. Do drugiej edycji konkursu Schindler Award for Architecture „Access for All” (2005–2006) przysłano 504 zgłoszenia, ale udział wzięło 274 studentów z 58 szkół architektury i uniwersytetów, z 22 krajów europejskich. Złożono 88 projektów, które oceniało międzynarodowe jury pod przewodnictwem prof. Thomasa Sievertsa. Teren, którego dotyczył konkurs, znajdował się w Paryżu. Obejmował on Pałac Tokio, efektowny budynek na brzegu Sekwany otwarty w 1937 roku z okazji wystawy światowej, oraz jego bezpośrednie otoczenie. Uczestnicy mieli za zadanie połączyć Pałac Tokio z sąsiadującym muzeum oraz położonym na drugim brzegu Sekwany Muzeum Kultur Egzotycznych – Branly, tak, by powstała „mila muzealna” pozbawiona wszelkich barier. Szczególnym utrudnieniem była 30-metrowa różnica wysokości pomiędzy najwyższym a najniższym punktem terenu. Inne zadania dotyczyły stworzenia centrum dla zwiedzających oraz projektu wystawy dla osób z różnymi ograniczeniami. Łącznikiem między dwoma brzegami Sekwany miał zostać istniejący, posiadający obecnie wiele barier, pieszy most. Zwycięzcami konkursu został zespół studentów z Politechniki Wiedeńskiej, ale kolejno dwa projekty z Polski znalazły się wśród 10 nominowanych projektów, otrzymując zaszczytne wyróżnienia (jeden z Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej i drugi z Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej)¹⁶. Trzecia edycja konkursu Schindler Award for Architecture „Access for All” (2007/2008) poświęcona została obszarowi o pow. 70 000 m², położonemu w zachodniej części Wiednia, przy Gaudenzdorfer Girtel i wjeździe do miasta od strony autostrady prowadzącej z Salzburga i Monachium. Przecinający diagonalnie teren opracowania zabytkowy most Brücke über die Zeile projektu Otto Wagnera (1898) oraz słynny Vienna River Canal (obecnie częściowo przykryty), jak

No doubt, their great success contributed to the propagation of the idea of the Schindler Award competition at Polish architectural universities. The first competition made it possible to formulate the following, interesting conclusions for the next editions:

- **not everywhere in Europe, the problem of accessibility is taken into consideration to an equal extent,**
- **not all schools of architecture pay enough attention to this issue in the process of teaching; accessibility is often understood as adding ramps and lifts at the final phase of a design,**
- **in esthetically and practically satisfying solutions, the problem of accessibility is taken into account at the very beginning of the designing process,**
- **the Schindler Award is an important initiative because it brings this problem up „at its source”, i. e. it shapes students who will be fulfilling themselves in the profession of an architect and influencing the quality of life in our cities in several years’ time.**

The range of subsequent competitions comprised much larger areas and expected their participants to suggest urban as well as architectural solutions, including a detail. 504 application forms were sent in for the second edition of the Schindler Award for Architecture „Access for All” competition (2005/2006) but 274 students from 58 architectural schools and universities in 22 European cities took part in it. Eighty-eight designs were brought in and assessed by an international jury supervised by Prof. Thomas Sieverts. The competition concerned an area located in Paris. It included the Tokyo Palace, an attractive building on the bank of the Seine River, opened in 1937 on the occasion of the world exposition, with its nearest surroundings. The competitors were asked to connect the Tokyo Palace with a neighbouring museum and the Museum of Exotic Cultures – Branly – situated on the other side of the Seine, and create a „museum mile” without any barriers. A particular obstacle was the 30-metre difference between the highest point and the lowest point of the area. The other assignments concerned the creation of a visitor centre and the design of an exhibition for people with various limitations. An existing pedestrian bridge having many barriers was supposed to become a connection between the two riverbanks. The winner of the competition was a team of students from Vienna University of Technology but two Polish designs were among ten nominees and received honourable mentions (one from the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology; the other from the Faculty of Architecture, Gdańsk University of Technology)¹⁶.

również pozostałe po dawnym użytkowaniu przez gazownię Gaudenzdorfer Gaswerk (1855–1912), zalegające w ziemi toksyczne odpady chemiczne stanowiły dla uczestników konkursu poważne ograniczenia projektowe. Zadaniem konkursowym było przywrócenie tego obszaru miastu jako nowej przestrzeni publicznej („The Reclaim the Public Ground”) oraz zlokalizowanie na nim takich nowych funkcji, jak: tereny parkowe, urządzenia sportowe, zabudowa mieszkaniowa oraz centrum kulturalne jako miejsce spotkań mieszkańców (community center). Teren, który obecnie przez swoją degradację stał się omijaną przez mieszkańców wyspą, miał szansę na nowe, atrakcyjne użytkowanie i ponowne połączenie rozdzielonej do tej pory struktury przestrzennej i społecznej tej dzielnicy Wiednia. Bardzo ważnym aspektem koncepcji projektowych było zapewnienie dostępności do nowo projektowanego obszaru i obiektów dla osób niepełnosprawnych przez zastosowanie innowacyjnych propozycji rozwiązań i detalu.

Przedstawione rozwiązania projektowe reprezentowały bardzo wysoki poziom, a liczba uczestników (ok. 1000 studentów), którzy złożyli 125 projektów potwierdziła celowość organizowania tego typu konkursów. Przewodnicząca jury prof. Françoise-Hélène Jourda podsumowując wyniki drugiej edycji konkursu powiedziała, że: „... *psychologiczny rezultat konkursu jest niezwykle ważny. (...) To architekci są odpowiedzialni za tworzenie warunków dla życia przyszłych pokoleń*”¹⁷.

Czwarta edycja konkursu Schindler Award for Architecture „Access for All” (2009/2010) skoncentrowała się na problemach kolejnej europejskiej stolicy, którą jest Berlin. Jako teren opracowania wybrano obszar o wymiarach 750 m x 800 m, w „Olimpijskim Parku – Berlin”, w sąsiedztwie sportowych założeń z 1936 roku. Zadaniem projektowym było opracowanie masterplanu, który miałby zawierać: nowe funkcje sportowe (hala hokejowa), halę tenisową, otwarte boiska i korty tenisowe, klub jazdy konnej, hotel na 150 miejsc, obiekt gastronomiczny, parkingi + urządzenia towarzyszące. Ważnym celem projektowym było opracowanie czytelnej zasady dostępności dla osób niepełnosprawnych do wszystkich obiektów i przystanków komunikacji zbiorowej, a także do słynnego otwartego teatru „Waldbühne” – miejsca światowych przedstawień operowych i koncertów oraz do nowo projektowanych zespołów parkingów. Szczególną uwagę należało poświęcić istniejącej na terenie opracowania zieleni oraz komunikacji kołowej.

Zgłosiło się początkowo 1369 studentów z 34 krajów europejskich, ale w konsekwencji przysłano 174 projekty indywidualne i zespołowe. W stosunku do poprzednich konkursów zauważyć można jednak wyraźny wzrost zainteresowania tą problematyką wśród studentów architektury. Równocześnie skala trudności za-

The third edition of the Schindler Award for Architecture „Access for All” competition (2007/2008) was devoted to an area of 70,000 m² located in the western part of Vienna at Gaudenzdorfer Gürtel and an exit to the city from a motorway leading from Salzburg and Munich. Brücke über die Zeile, designed by Otto Wagner (1898), which diagonally cross the area, and the famous Vienna River Canal (partly covered) as well as toxic chemical waste from Gaudenzdorfer Gaswerk (1855–1912), lingering in the ground, made serious designing limitations for the competitors. Their assignment was to reclaim this urban area as a new public space („The Reclaim of the Public Ground”) and to locate such new functions as: park areas, sports facilities, residential buildings and a community centre in it. The area, an island passed by the residents because of its degradation, stood a chance of a new, attractive usage and the reconnection of the separated spatial and social structures of this district of Vienna. A very important aspect of the designing concepts was the guaranteed accessibility to the newly-designed area and objects for the disabled through the application of some innovative suggestions for solutions and details. The proposed designing solutions represented a very high level, while the number of participants (around 1,000 students) who brought 125 designs in proved the purposefulness of organizing this type of competitions. Summing the results of the third edition of the competition up, the Chairwoman of the Jury Prof. Françoise-Hélène Jourda said that „... *the psychological result of the competition is unusually important. (...) Architects are responsible for the creation of conditions for the lives of future generations*”¹⁷.

The fourth edition of the Schindler Award for Architecture „Access for All” competition (2009/2010) concentrated on the problems of another European capital city – Berlin. Its theme was an area of 750 x 800 m in „The Olympic Park – Berlin”, in the vicinity of some sports facilities dating back to 1936. The designing task was to prepare a master-plan which would include: new sports functions (a hockey hall), a tennis hall, open pitches and tennis courts, an horse-riding club, a hotel for 150 people, a gastronomic object, car parks + accompanying facilities. An important designing objective was to work out a readable principle of disabled people’s accessibility to all the objects and collective transport stops as well as to the famous „Waldbühne” Theatre – the venue of outstanding operas and concerts – and to a newly-designed complex of car parks. Special attention was to be paid to the existing greenery and vehicular transport.

At first, 1,369 students from 34 European countries applied but in consequence 174 individual and group designs were sent in. In relation to the previous competitions, however, architectural students” increased interest in these problems could be observed. The scale of difficulty eliminated those who could not cope with

dania projektowego wyeliminowała tych, którzy nie podołali wymagom konkursowym i terminom. Termin zakończenia konkursu i oddanie prac projektowych przewidziany był na 30 lipca 2010, a uroczysta gala, wystawa projektów nominowanych, rozdanie 5 nagród oraz 5 wyróżnień odbyła się w Berlinie, w centrum kulturalnym „KOSMOS”. Zwycięzcami w konkursie zostali studenci architektury Uniwersytetu w Bernie (Szwajcaria), ale jedno z 5 wyróżnień przypadło zespołowi studentów z Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej¹⁸.

Jury konkursu, w którym obok profesorów architektury ze szkół europejskich znajdują się przedstawiciele Europejskiego Forum Osób Niepełnosprawnych, oceniało projekty, jak do tej pory, według następujących kryteriów:

- **jakość rozwiązań architektoniczno-urbanistycznych,**
- **dostępność, łatwe poruszanie się i orientacja osób niepełnosprawnych,**
- **wewnętrzna niezależność różnych funkcji dla wszystkich użytkowników,**
- **nastrój i wrażliwość proponowanego rozwiązania,**
- **integracja proponowanego rozwiązania z otoczeniem,**
- **aspekt innowacyjności w koncepcji projektowej.**

Zaprezentowane powyżej cztery edycje ogólnoeuropejskiego konkursu studenckiego Schindler Award „Access for All”, są przykładem znakomitej edukacyjnej działalności organizatorów, którzy jako cel konkursowy przyjęli nie, jak to często bywa, wyłącznie nowe poszukiwania formalne w architekturze, ale próbę znalezienia nowych modeli i wzorców dla zdegradowanych przestrzeni w miastach europejskich. Włączając studentów w tak ważną dzisiaj realizację koncepcji rozwoju miasta „do wewnątrz”, a więc miasta zrównoważonego, przyjaznego, miasta dla wszystkich. Doskonale dobrane lokalizacje w atrakcyjnych stolicach europejskich dodają atrakcyjności kolejnym edycjom konkursu.

Coraz trudniejsze zadania projektowe, wysoki poziom merytoryczny przysyłanych na konkursy projektów z licznych europejskich szkół architektury, uroczysta gala organizowana na zakończenie konkursu, atrakcyjne nagrody i pokonkursowa wystawa prac mająca wymiar edukacyjny – wszystkie te elementy wraz z fundamentalną ideą konkursową, jaką jest „Dostępność dla wszystkich” – „Access for All”, umiejscawiają konkursy Schindler Award „Access for All”, w czołówce nowoczesnych, niezwykle potrzebnych i atrakcyjnych dla europejskich architektów inicjatyw.

MIĘDZYNARODOWE STUDENCKIE WARSZTATY PROJEKTOWE: INTENSIVE PROGRAMME „LOCUS” – „LET’S OPEN CITIES FOR US” oraz INTENSIVE PROGRAMME „LOTUS” – „LET’S OPEN TOURISM FOR US”
Kolejnym forum wymiany doświadczeń i poznawania zasad kształtowania środowiska bez barier, są coraz częściej organizowane

the requirements and deadlines. The deadline for finishing the competition and handing the designs in was planned for 30 July 2010. A gala, an exhibition of the nominated designs and the ceremony of presenting five awards and five honourable mentions were held at the cultural centre „KOSMOS” in Berlin. The winners were architectural students from Bern University, Switzerland, but one of the honourable mentions went to a team of students from the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology¹⁸.

As usual, the competition jury, including professors of architecture from European schools and representatives of the European Disability Forum, assessed the designs according to the following criteria:

- **the quality of architectural and urban solutions,**
- **disabled people’s accessibility, easy movement and orientation,**
- **the internal independence of various functions for all the users,**
- **the mood and sensitivity of a suggested solution,**
- **the integration of a suggested solution with the surroundings,**
- **the aspect of innovativeness in a designing concept.**

The presented four editions of the all-European student competition Schindler Award „Access for All” exemplify the organizers” excellent educational activity. Their objective is not, as it often happens, just a new formal quest in architecture but an attempt to find new models for degraded spaces in European cities. They incorporated students into such an important implementation of the concept of „inclusive urbanism”, i. e. the development of a sustainable, friendly city, a city for all. Perfectly chosen locations in attractive European capitals add attractiveness to each edition of the competition.

The increasing difficulty level of the designing assignments, the high level of the content of designs sent in from numerous European schools of architecture, a gala organized at the end of the competition, attractive awards and an après-competition exhibition of the works having an educational dimension – all these elements together with the fundamental idea of „Access for All” place the Schindler Award competitions on the leading edge of modern, badly needed and attractive initiatives for European architects.

INTERNATIONAL STUDENT DESIGN WORKSHOPS: INTENSIVE PROGRAMME „LOCUS” – „LET’S OPEN CITIES FOR US” and INTENSIVE PROGRAMME „LOTUS” – „LET’S OPEN TOURISM FOR US”

Other forums of exchanging experiences and becoming familiar with the principles of shaping an environment without barriers are international and domestic design workshops for the students of

w ramach różnych europejskich programów międzynarodowe i krajowe warsztaty projektowe dla studentów wydziałów architektury.

Tutaj wymienić należy koordynowany przez Éscola Tecnica Superior d'Arquitectura del Vallès 3-letni (2008–20010) ERASMUS Intensive Programme „LOCUS” („Let's Open Cities for Us”) („Uczestniczący w 2-tygodniowych spotkaniach studenci z Hiszpanii, Portugalii, Włoch, Francji, Niemiec, Anglii, Szwecji, Polski i Rumunii mieli za zadanie opracowanie koncepcji projektowej poprawy dostępności dla miasta historycznego, w którym odbywały się warsztaty.

Organizatorzy wybierali miasta o trudnej topografii, będące światowym dziedzictwem kultury, atrakcyjne turystycznie i niezwykle trudne do jakichkolwiek przekształceń. Spotkania studentów pod okiem prowadzących równocześnie wykłady profesorów odbywały się w takich miastach, jak: Tarragona, Girona (Hiszpania), Évora (Portugalia) i Ibiza (Hiszpania). Nieodłącznym elementem tych warsztatów były ćwiczenia w terenie, podczas których studenci poznawali miasto na wózkach inwalidzkich, w specjalnych okularach symulujących różny stopień uszkodzenia wzroku lub też w kombinezonach ograniczających mobilność. Instruktorzy z organizacji osób niepełnosprawnych przekazywali studentom swoją wiedzę na temat sposobów i możliwości poruszania się osób o różnych rodzajach niepełnosprawności, tym samym wskazując na bariery i ograniczenia w środowisku miejskim.

Kontynuacją programu LOCUS jest obecnie koordynowany przez francuską École Nationale d'Architecture de Montpellier, Erasmus Intensive Programme „LOTUS – Let's Open Tourism for US” (2011–2013), którego celem jest zwrócenie uwagi studentów architektury na problem dostępności terenów turystycznych zlokalizowanych nad morzem. I tak, pierwsze warsztaty odbyły się w małym, rybackim miasteczku Sète, na południu Francji, w okresie od 23.04.–6.05.2011. Podczas spotkania 24 studentów z 6 europejskich uczelni architektonicznych poznawało dokładnie miasto, słuchało wykładów zaproszonych profesorów i opracowywało projekty poprawiające jakość miasta i jego dostępność. Wyniki opracowań zaprezentowane zostały władzom miasta do ewentualnej realizacji.

OGÓLNOPOLSKIE WARSZTATY PROJEKTOWE STUDENTÓW WYDZIAŁÓW ARCHITEKTURY

Uczestnictwo studentów architektury w coraz liczniejszych wyjazdach i wymianach z innymi uczelniami architektonicznymi w Europie i poza nią, obok wymiany doświadczeń i poznawania różnorodnych programów nauczania, coraz częściej skutkuje wzrostem zainteresowania problemami osób niepełnosprawnych. Tak było z ostatnio zorganizowanymi na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej warsztatami OSSA – (Ogólnopolskie Stowarzyszenie Studentów Architektury)¹⁹, dla których sami studenci powracający z Holandii i Belgii przyjęli jako główny temat: *Projektowanie w ciemności – Designing In the dark*. A więc projektowanie dla osób niewidzących i niedowidzących. Począwszy od wnętrz mieszkalnych, poprzez przestrzenie publiczne, budynki, te-

the faculties of architecture organized more and more often within various European programmes.

Here, we should mention the three-year (2008-2010) ERASMUS Intensive Programme „LOCUS” („Let's Open Cities for Us”) coordinated by Éscola Tecnica Superior d'Arquitectura del Vallès. Students from Spain, Portugal, Italy, France, Germany, England, Sweden, Poland and Romania, who participated in two-week meetings, were asked to prepare a designing concept for the improvement of accessibility to the historical town where the workshop was held.

The organizers chose towns with complicated topography being the world's heritage of culture, attractive from the tourist point of view and unusually difficult as far as any transformations are concerned. The students' encounters, supervised by some lecturers, were held in such towns as: Tarragona, Girona, Spain, Évora, Portugal and Ibiza, Spain. An inseparable element of those workshops was field training when the students acquired themselves with a town moving in wheelchairs, wearing special glasses simulating various degrees of sight disability or overalls limiting their mobility. The instructors from some organizations of the disabled talked to the students about the manners and possibilities of the movement of people with different kinds of disability and indicated barriers and limitations in an urban environment.

The continuation of the programme LOCUS is the Erasmus Intensive Programme „LOTUS – Let's Open Tourism for US” (2011-2013), coordinated by the French École Nationale d'Architecture de Montpellier, whose aim is to draw the students' attention to the problem of the accessibility of seaside tourist areas. The first workshop was held in the small fishing town of Sète in the south of France from 23 April till 6 May 2011. Twenty-four students from six European architectural universities examined the town thoroughly, listened to the invited professors' lectures and prepared designs improving the quality of the town and its accessibility. The results of their studies were presented to the municipal authorities for possible implementation.

ALL-POLISH DESIGN WORKSHOPS FOR THE STUDENTS OF THE FACULTIES OF ARCHITECTURE

Apart from sharing experiences and becoming familiar with diverse teaching programmes, architectural students' participation in more and more trips and exchanges with other architectural universities in Europe and outside it often results in an increasing interest in the pro-

reny rekreacji, komunikację i transport, aż po całe dzielnice i miasto. Doskonale stworzony przez studentów program warsztatów, w którym obok wykładów specjalistów integralną część zajmowały spotkania i ćwiczenia z osobami niewidzącymi pokazały uczestnikom skalę problemów, z jakimi starają się uporać ludzie niewidzący, poruszający się samodzielnie po mieście.

Szkoda tylko, że tych doświadczeń nie mogą poznać wszyscy studiujący architekturę, będący później odpowiedzialnymi za dostępność naszych miast. Niejednokrotnie, już w procesie projektowania, urbaniści i architekci oraz projektanci wnętrz przyznają się do braku wystarczającej wiedzy dotyczącej rozwiązań dla niepełnosprawnych. Częste improwizacje w procesie projektowania, z uwagi na brak wystarczających wytycznych, wskazówek i doświadczenia, prowadzą do rozwiązań niepełnych, w których za wykładnię niepełnosprawności uznaje się w najlepszym przypadku, jedynie – użytkownika na wózku inwalidzkim. Tymczasem, to nie tylko przepisy kształtują przestrzeń dostępną. Nawet najlepsze ustawodawstwo nie jest w stanie uwzględnić całej złożoności świata osób niepełnosprawnych.

Niezbędna jest znajomość różnych form niepełnosprawności oraz ich skutków w życiu codziennym. Jest ona warunkiem koniecznym dla rozwinięcia empatii u architektów, kształtujących dostępne dla wszystkich środowisko życia i zamieszkania. Tylko w taki sposób można stworzyć projekt urbanistyczny czy architektoniczny, który będzie „projektem dla wszystkich”.

PRZYPISY:

¹ Według GUS, w naszym kraju liczba osób z różnymi dysfunkcjami wynosi ok. 6,2 mln, czyli ponad 14 proc. społeczeństwa. Por.: Starzyńska D. (red.) *Przyjazne przestrzenie Europy – Architektura dla wszystkich*, Wyd. Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, Warszawa 2009, s. 11.

² Mowa tutaj o prowadzonych w latach 70. pionierskich badaniach społecznych nad sytuacją osób niepełnosprawnych i stanem rehabilitacji w Polsce, prowadzonych przez Komitet Rehabilitacji i Readaptacji Człowieka PAN, pod kierunkiem nestora polskich socjologów prof. Jana Szczepańskiego. Także, o podjętych w nowych warunkach ustrojowych, a więc na początku lat 90., opracowaniach wykonanych przez Zespół Badania Społecznych Aspektów Niepełnosprawności pod kierunkiem prof. Antoniny Ostrowskiej, w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, na zlecenie Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych. Por.: Grabowska-Palecka H., *Niepełnosprawni w obszarach i obiektach zabytkowych. Problemy dostępności*, Monografia 304, Politechnika Krakowska, Kraków 2004, s. 13–14.

³ O konferencjach organizowanych w latach 1993–2003 dla architektów poświęconych problematyce kształtowania środowiska życia dla osób niepełnosprawnych pisze Grabowska-Palecka H. w: *Niepełnosprawni w obszarach i obiektach zabytkowych. Problemy dostępności*, Monografia 304, Politechnika Krakowska im. T. Kościuszki, Kraków 2004, s. 15–16. Po roku 2003 organizowanych było wiele lokalnych, ogólnopolskich i międzynarodowych spotkań o tej problematyce, spośród których wymienić należy międzynarodową konferencję architektoniczną „Architektura dla wszystkich – przyjazne przestrzenie Europy” (Warszawa, 22–23 czerwca 2009, organizator: Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji).

⁴ Ibidem, s. 12–14.

⁵ Ibidem, s. 72–81. Tutaj należy przypomnieć uchwaloną przez Zgromadzenie Ogólne ONZ Powszechną Deklarację Praw Człowieka (*Universal Declaration of Human Rights*) z 10 grudnia 1948 roku, będącą pierwszym aktem o zasięgu ogólnosiwiatowym, mającym znaczenie antydyskryminacyjne, co stwierdzone zostało już w jej preambule mówiącej, że: „[...] uznanie przyrodzonej godności oraz równości i niezbywalnych praw człowieka wszystkich członków wspólnoty ludzkiej jest podstawą wolności, sprawiedliwości i pokoju świata”. A także kolejne akty, jak np.: Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wartości, z 1950 roku, przyjętą w Rzymie przez państwa członkowskie Rady Europy, a ratyfikowaną przez Polskę dopiero w 1993 roku. Czy też uchwalony w roku 1966 na forum Zgromadzenia Narodowego ONZ *Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych* oraz *Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych*, które Polska ratyfikowała

blems of disabled people. It happened so during an OSSA (All-Polish Association of Architectural Students) workshop, organized at the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology¹⁹, where students coming back from Holland and Belgium defined the main theme: *Designing in the Dark*, i. e. designing for the blind and the shortsighted –starting from residential interiors, through public spaces, buildings, recreational areas, transport, to entire districts and a city. The programme of the workshop, excellently outlined by the students, where meetings and trainings with blind people made the integral part besides specialist lectures, acquired the participants with the scale of the problems the blind have to face when they move across a city on their own.

It is a pity that these experiences cannot be used by all the architectural students who will be responsible for the accessibility of our cities in the future. Many a time, already in the process of designing, urban planners, architects and interior decorators concede insufficient knowledge concerning solutions for the disabled. On account of the lack of adequate guidelines, clues and experiences, frequent improvisations in the process of designing lead to incomplete solutions where the only clarification of disability is a user in a wheelchair at best. Yet, not only regulations shape an accessible space. Even the best legislation cannot take the whole complexity of disabled people's world into consideration.

The knowledge of various forms of disability and their results in everyday life is a necessity for the development of empathy in architects who shape an open-access living and housing environment. It is the only manner of creating an urban or architectural design which will be a „design for all”.

ENDNOTES:

¹ According to the CBFS, the number of people with various dysfunctions is c. 6.2 million, i. e. more than 14 per cent of the society. Cf.: Starzyńska D. (ed.) *Przyjazne przestrzenie Europy – Architektura dla wszystkich*, Association of the Friends of Integration, Warsaw 2009, p. 11.

² Pioneering social research on the situation of the disabled and the state of rehabilitation in Poland carried out by the PAS Committee on Man's Rehabilitation and Re-adaptation under the supervision of the nestor of Polish sociologists, Prof. Jan Szczepański. Also, analyses taken up by the Team for Examining the Social Aspects of Disability supervised by Prof. Antonina Ostrowska, commenced under new system circumstances in the early 1990s at the PAS Institute of Philosophy and Sociology, commissioned by the State Fund for the Rehabilitation of the Disabled. Cf.: Grabowska-Palecka H., *Niepełnosprawni w obszarach i obiektach zabytkowych. Problemy dostępności*, Monograph 304, Cracow University of Technology, Kraków 2004, pp. 13–14.

³ H. Grabowska-Palecka writes about conferences organized in 1993-2003 for architects, devoted to the formation of a living environment for the disabled, in: *Niepełnosprawni w obszarach i obiektach zabytkowych. Problemy dostępności*, Monograph 304, T. Kościuszko Cracow University of Technology, Kraków 2004, pp. 15–16. A lot of local, all-Polish and international meetings devoted to these problems, including the international architectural conference „Architecture for All – User-friendly Spaces of Europe” (Warsaw, 22–23 June 2009, organizer: Association of the Friends of Integration), were organized after 2003.

⁴ Ibid., pp. 12–14.

⁵ Ibid., pp. 72–81. Here, we should recall the UN General Assembly's Universal Declaration of Human Rights of 10 December 1948, being the first act with world impact and an anti-discriminating message which was already stated in its preamble saying that, „[...] acknowledging the inherent dignity, equality and inalienable rights of all the members of the human community is the basis of freedom, justice and world peace.” Also subsequent acts, e. g. The Convention on the Protection of Human Rights and Basic Values of 1950, passed in Rome by the membership countries of the Council of Europe, ratified by Poland in 1993; or The International Pact of Citizenly and Political Rights and The International Pact of Economic, Social and Cultural Rights, passed in 1966 at the forum of the UN National Assembly, ratified by Poland in 1977; and a series of acts devoted to the disabled

w roku 1977 oraz szereg aktów poświęconych osobom niepełnosprawnym (1971 – *Deklaracja Praw osób upośledzonych umysłowo*, 1975 – *Deklaracja praw osób niepełnosprawnych*, 1992 – *Zalecenie w sprawie spójnej polityki wobec osób z niepełnosprawnością*, 1993 – *Standardowe zasady wyrównywania szans osób niepełnosprawnych*. Wpływ Organizacji Narodów Zjednoczonych na legislację krajów członkowskich w zakresie ochrony praw człowieka był niewątpliwy. Stopniowo państwa – członkowie ONZ wprowadzały do swoich konstytucji podobne zapisy antydyskryminacyjne, które znalazły się także w uchwalonej w kwietniu 1997 roku Konstytucji Rzeczypospolitej Polski.

⁶ Por.: *The Madrid Declaration*, European Disability Forum, Bruksela 2002. Dodatkowe informacje także pod adresem: www.edf-feph.org.

Należy wyjaśnić, że państwa członkowskie Unii Europejskiej, niezależnie od działań podejmowanych na poziomie unijnym, wprowadzają własne ustawodawstwo, którego celem jest zwalczanie dyskryminacji. Jedną z najbardziej znanych ustaw europejskich z tej dziedziny, odnoszącą się do niepełnosprawności, jest przyjęta w 1995 roku w Wielkiej Brytanii *Ustawa przeciwdziałająca dyskryminacji z powodu niepełnosprawności (Disability Discrimination Act – DDA)* oraz podobne ustawy przyjęte przez Irlandię, Szwecję, Niemcy, a także później przez Holandię i Hiszpanię.

⁷ Por.: Janczewska M., *Polska najgorzej w Unii chroni niepełnosprawnych*, Dziennik-Gazeta Prawna, IX, 2010, magdalena.janczewska@dziennik.pl – cytowana ONZ-owska konwencja o prawach osób niepełnosprawnych jest jedynym dokumentem, który reguluje wszystkie kwestie dotyczące niepełnosprawnych – od edukacji, po dostęp do usług czy miejsc pracy.

⁸ Por.: Magazyn *Integracja*, Nr 4/2009, s. 11.

⁹ Por.: Magazyn *Integracja*, nr 5/2010 (104), s. 45. Efekt prac szwajcarskich naukowców z Politechniki Federalnej w Lozannie, którzy pod kierunkiem José de R. Millána opracowali wózek inwalidzki sterowany za pomocą systemu bazującego na ludzkiej myśli, zobaczyć można na: www.youtube.com/watch?v=0-1sdtnuqcE.

¹⁰ W Krakowie zorganizowana zostanie w 2011 r. już czwarta edycja Konkursu „Kraków bez barier”. Podczas poprzednich konkursów wybranych zostało ponad 20 obiektów pozbawionych barier. Można je traktować jako obiekty wzorcowe dla projektujących architektów.

¹¹ Por.: Starzyńska D. (red.) „Przyjazne przestrzenie Europy – architektura dla wszystkich”, wyd. Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, Warszawa 2009, s. 55–62.

¹² Ibidem, s. 62.

¹³ Przykładem takich międzynarodowych konkursów są cztery edycje konkursu Schindler Award „Access for All”. Ich zadaniem była rewitalizacja wybranych obszarów, które z różnych przyczyn zatraciły swoją atrakcyjność i dostępność, w takich europejskich stolicach, jak: Bruksela (2003/2004), Paryż (2005/2006), Wiedeń (2007/2008) i Berlin (2009/2010).

Innym rodzajem międzynarodowej konfrontacji młodych architektów są studenckie warsztaty projektowe. Tutaj można wymienić: „Shopping-Center Dresden 2007”, niemiecko-polskie warsztaty organizowane przez Bauhaus Universität – Weimar. Ich celem było zaproponowanie nowych form dla handlu, w ścisłym centrum Dreżna, na terenie rewitalizowanego Georg-Platz, z uwzględnieniem potrzeb osób niepełnosprawnych. W warsztatach uczestniczyło ponad 90 studentów z Wydziałów Architektury ze Stuttgartu, Weimaru oraz z Politechniki Krakowskiej. Grupa studentów z Wydziału Architektury PK (Maciej Jagielak, Katarzyna Olszewska i Piotr Panek) pod kierunkiem dr hab. arch. Hanny Grabowskiej i dr inż. arch. Anny A. Kantarek uzyskała w konkursie III nagrodę, wręczoną podczas EXPO REAL w Monachium.

¹⁴ Wg wypowiedzi medialnej prof. Thomasa Sievertsa w dniu 10.11.2006 roku, podczas uroczystości wręczenia nagród i wyróżnień, która odbyła się w Lucernie, w centrum kongresowym. Więcej informacji o konkursach: www.schindler.com / www.schindleraward.com.

¹⁵ II Nagrodę w I Konkursie Schindler Award „Access for All” (2003/2004) otrzymali studenci Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej: Bartłomiej Homiński i Michał Jezierski (opiekunem i promotorem dyplomu był: prof. dr hab. arch. Andrzej Wyżykowski, a współpromotorem była: dr inż. arch. Małgorzata Mizia).

¹⁶ Wyróżnienia w drugiej edycji konkursu Schindler Award (2005/2006) otrzymali: Grzegorz Ziętka z Politechniki Gdańskiej oraz zespół studentów z Politechniki Krakowskiej, Mateusz Adamczyk i Michał Palej (opiekunem i promotorem dyplomu Mateusza Adamczyka i Michała Paleja była dr hab. arch. Hanna Grabowska-Palecka z WA PK).

¹⁷ Wg. wydawnictwa pokonkursowego „Schindler Award 2008 – When thinking differently helps break barriers”, s. 3.

¹⁸ Wyróżnienie w czwartej edycji konkursu Schindler Award (2009/2010) otrzymali: Filip Piwowarczyk i Piotr Paluch z Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej (opiekunami projektu byli dr hab. inż. arch. Jacek Gyurkovich, prof. PK, oraz dr hab. arch. Hanna Grabowska-Palecka z WA PK).

¹⁹ Warsztaty OSSA „Designing In the Dark” odbywały się w dniach od 15.05.2011 do 21.05.2011 w Krakowie, na Wydziale Architektury przy ul. Podchorążych 1.

BIBLIOGRAFIA:

Bielak M., *Badania jakościowe nad środowiskiem zamieszkania w domach opieki społecznej dla ludzi starszych. Wybrane przykłady*. Monografia, Wydział Architektury, Politechnika Śląska, Gliwice, 2010.

Gehl Jan, *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, Wydawnictwo RAM, Kraków, grudzień 2009.

Grabowska-Palecka H., *Niepełnosprawni w obiektach i obszarach zabytkowych. Problemy dostępności*, Monografia 304, Politechnika Krakowska 2004.

Kuryłowicz E., *Projektowanie uniwersalne. Udostępnianie otoczenia osobom niepełnosprawnym*, CBPRON, Warszawa 1996.

Starzyńska D. (red.), *Architektura dla wszystkich. Przyjazne przestrzenie Europy*, Wydawnictwo Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, Warszawa, 2009.

Wapiennik E., Piotrowicz R., *Niepełnosprawny – pełnoprawny obywatel Europy*, Integracja – Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji, Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, Biblioteka Europejska 24, Warszawa 2002.

(1971 – The Declaration of Mentally Disabled People’s Rights, 1975 – The Declaration of Disabled People’s Rights, 1992 – A Recommendation on a Cohesive Policy towards Disabled People, 1993 – The Standard Principles of Disabled People’s Equal Opportunities. The United Nations” influence on the legislation of the membership countries in the field of the protection of human rights was unquestionable. Gradually, the UN membership states introduced similar anti-discriminating entries to their constitutions. They also appeared in the Constitution of the Republic of Poland passed in April 1997.

⁶ Cf.: The Madrid Declaration, European Disability Forum, Brussels 2002. Additional information on: www.edf-feph.org.

We must explain that the European Union’s membership states – irrespective of actions taken at the Union’s level – introduce their own legislations whose objective is to struggle against discrimination. One of the best-known European acts in this field, referring to disability, is The Disability Discrimination Act (DDA) passed in 1995 in Great Britain. Similar acts were passed by Ireland, Sweden, Germany, later by Holland and Spain.

⁷ Cf.: Janczewska M., Polska najgorzej w Unii chroni niepełnosprawnych, Dziennik-Gazeta Prawna, September 2010, magdalena.janczewska@dziennik.pl – The quoted UN convention on disabled people’s rights is the only document which regulates all the matters concerning the disabled – from education to access to services or workplaces.

⁸ Cf.: Magazine Integracja, No. 4/2009, p. 11.

⁹ Cf.: Magazine Integracja, No. 5/2010 (104), p. 45. The effect of the work of Swiss scientists from the Federal University of Technology, Lausanne, who prepared a wheelchair steered by means of a system based on human thought under the supervision of José de R. Millán, can be seen on: www.youtube.com/watch?v=0-1sdtnuqcE.

¹⁰ The fourth edition of the Competition „Kraków without Barriers” will be organized in 2011. More than twenty objects without barriers were selected in the previous editions. They may be treated as models for designing architects.

¹¹ Cf.: Starzyńska D. (ed.) Przyjazne przestrzenie Europy – architektura dla wszystkich, Association of the Friends of Integration, Warsaw 2009, pp. 55–62.

¹² Ibid., p. 62.

¹³ Such international competitions can be exemplified by four editions of the Schindler Award „Access for All”. Their assignment was to revitalize selected areas which for various reasons lost their attractiveness and accessibility in such European capitals as: Brussels (2003/2004), Paris (2005/2006), Vienna (2007/2008) and Berlin (2009/2010).

Another kind of young architects” international confrontation is a student design workshop, e. g., „Shopping-Center Dresden 2007”, a German-Polish workshop organized by Bauhaus Universität – Weimar. Its objective was to suggest new forms for trade in the very centre of Dresden, on the ground of revitalized Georg-Platz, allowing for disabled people’s needs. More than ninety students from the Faculties of Architecture in Stuttgart, Weimar and at Cracow University of Technology took part in it. A group of students from the CUT Faculty of Architecture (Maciej Jagielak, Katarzyna Olszewska and Piotr Panek), supervised by D. Sc. Arch. Hanna Grabowska and Ph. D. Arch. Anna A. Kantarek, received the 3rd award during EXPO REAL in Munich.

¹⁴ Prof. Thomas Sieverts’s comment in the media on 10 November 2006 during the ceremony of handing awards and honourable mentions at the congress centre in Lucerne. More information about the competitions on: www.schindler.com / www.schindleraward.com.

¹⁵ The 2nd Award at the 1st Schindler „Access for ALL” Competition (2003/2004) went to two students of the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology: Bartłomiej Homiński and Michał Jezierski (the supervisor of their diploma was Prof. D. Sc. Arch. Andrzej Wyżykowski; the co-supervisor was Ph. D. Arch. Małgorzata Mizia).

¹⁶ Honourable mentions in the second edition of the Schindler Award competition (2005/2006): Grzegorz Ziętka from Gdańsk University of Technology and a team of students from Cracow University of Technology, Mateusz Adamczyk and Michał Palej (the supervisor of Mateusz Adamczyk and Michał Palej’s diploma was D. Sc. Arch. Hanna Grabowska-Palecka of the FA CUT).

¹⁷ According to the après-competition publication „Schindler Award 2008 – When thinking differently helps break barriers”, p. 3.

¹⁸ A honourable mention in the fourth edition of the Schindler Award competition (2009/2010): Filip Piwowarczyk and Piotr Paluch from the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology (the supervisors of their design were Assoc. Prof. D. Sc. Ph. D. Arch. Jacek Gyurkovich and D. Sc. Arch. Hanna Grabowska-Palecka of the FA CUT).

¹⁹ The OSSA workshop „Designing In the Dark” was held from 15 till 21 May 2011 at the Faculty of Architecture, 1 Podchorążych St., Kraków.

BIBLIOGRAPHY:

Bielak M., *Badania jakościowe nad środowiskiem zamieszkania w domach opieki społecznej dla ludzi starszych. Wybrane przykłady*. Monograph, Faculty of Architecture, Silesian University of Technology, Gliwice, 2010.

Gehl Jan, *Życie między budynkami. Użytkowanie przestrzeni publicznych*, RAM, Kraków, December 2009.

Grabowska-Palecka H., *Niepełnosprawni w obiektach i obszarach zabytkowych. Problemy dostępności*, Monograph 304, Cracow University of Technology 2004.

Kuryłowicz E., *Projektowanie uniwersalne. Udostępnianie otoczenia osobom niepełnosprawnym*, CBPRON, Warsaw 1996.

Starzyńska D. (ed.), *Architektura dla wszystkich. Przyjazne przestrzenie Europy*, Association of the Friends of Integration, Warsaw, 2009.

Wapiennik E., Piotrowicz R., *Niepełnosprawny – pełnoprawny obywatel Europy*, Integration – Association of the Friends of Integration, Office of the Committee on European Integration, European Library 24, Warsaw 2002.